

kronikk

Skriv til Dagbladet,
Kulturredaksjonen,
Pb 1184 Sentrum
0107 Oslo

Faks: 22 31 05 00
E-postadresse: kronikk@dagbladet.no
Nettadresse: www.dagbladet.no/kronikk/

Kronikklangden
er på maks
8000 tegn
med mellomrom.

Klassikere og forlagspraksis

Lene Victoria Bie
hovedfagsstudent

I Dagbladet 18. november omtales Cappelen Forlags nytgivelse av Oscar Wildes «De profundis» som «En Wildeskandale». Her har forlaget – uten å vite det – utgitt en forkortet og sensurert tekst.

Cappelen har bygd på en sensurert utgave fra 1950. Derfor er utgaven anno 1998 verken den versjonen Cappelen Forlag mente å utgi eller den forfatteren selv ønsket utgitt. Utgaven fra 1950 og Cappelen versjon fra 1998 inneholder mindre enn halvparten av Wildes tekst. Det er meget svakt at dette verket redigjeres for i forordet eller på annet vis. Forlaget ser imidlertid ikke ut til å ha vært klar over at den komplette og korrekte utgaven utkom i England allerede i 1962. Et forlag skal ikke tro eller anta, slik Cappelen her har gjort. Et forlag bør vite hva slags grunntekst utgivelsen baseres på. Så pass kontroll må man kunne forvente og forlange av et seriøst forlag.

Det viser seg faktisk at heller ikke store forlag som Den norske Bokklubben eller Gyldendal Norsk Forlag har noen etablert praksis eller prinsipielle retningslinjer for denne type nytgivelse. Dette har tidligere vært påpekt i kronikken av stipendiat ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap ved UJo Ståle Dingstad (Aftenposten, 16. februar 1997) og professor Vigdis Ystad (Aftenposten, 21. oktober 1997), samt en artikkel i den svenske avisen Expressen i 1997. Jeg refererer eksempler fra disse i korte trekk.

Et forlag kan ikke tro eller anta, det må vite

I Expressen 22. september 1997 viste Gun-Britt Sundström at Gyldendals utgaver av Cora Sandels Alberte-trilogi er en feilaktig tekst. Det er avvik mellom den norske tekstene innbyrdes og mellom de norske tekstene og den tidlige svenske oversettelsen. Hun kontaktet derfor Gyldendal for å høre om forfatteren hadde bearbeidet teksten slik at det finnes ulike versjoner av verket. Forlaget kunne ikke svare. Der hadde man ikke tilgang til eldre tekster enn fotokopien av 1953-utgaven. Hjelp fikk Sundström først fra Nobelbiblioteket i Stockholm. Sundström avdekket tekstendringer som trolig er forårsaket av sensur under krigen. Disse er ikke blitt rettet opp i senere utgaver, og det er en slik sensurert tekst som ble utgitt på ny av Gyldendal. I et møte med Gyldendal har jeg fått vite at det som har skjedd med disse utgavene har fått mye oppmerksomhet, men at forlaget selv først ble gjort oppmerksom på feilene da Sundström skulle oversette trilogien til svensk. Inntil da var forlaget helt uvitende om endringene som var blitt gjort under krigen. Dette an-

«SULT» av Knut Hamsun er blitt endret fra utgave til utgave. På bildet Per Oscarsson i sin berømte rollefortolkning i filmen med samme navn. Arkivfoto

tyder at heller ikke Gyldendal har god nok oversikt over hva som foregår og hva som har skjedd. Gyldendal opplyser i en samtale at forlaget ikke vil satse på å utgi tekstkritiske utgaver. De anser dette som noe annet enn såkalt formidling i form av alminnelige utgaver rettet mot et bredt publikum. Forlaget fraskriver seg dermed etter mitt skjønn ansvaret for tekstkritiske utgaver og plasserer dette som forskernes oppgave. Gyldendal velger med andre ord å fokusere på kun én målgruppe: den allmenne leser, men anser tydelig at alle utgivelser allikevel er kvalitetsmessig tilfredsstillende.

Det er svært betenkelig at forlagene ser ut til å bry seg lite om hvilken variant av teksten de arbeider med og gir ut. Er økonomien en styrende faktor i denne sammenheng? Er det uvidenheter som hersker i våre hjemlige forlag? Er forlagene i det hele tatt klar over hvor vanlig det er med tekstkorrumperinger? Bagatelliserer man tekstkorrumperinger eller lukker man bare øynene for dette da det er den enkleste utvei? Det er det verdt å sette fokus på og undersøke!

tekstkritikk

På bakgrunn av kritikken rundt Cappelen utgivelse av Oscar Wildes «De profundis» trekkes det i denne kronikken fram flere eksempler på forlagenes manglende tekstkritiske arbeid i forbindelse med utgivelse av klassiske litterære skrifter. Lene Victoria Bie er hovedfagsstudent ved Nordisk på Universitetet i Oslo og kan fra sine egne studier av Hamsuns «Sult» gi eksempler på hvordan den teksten stadig er endret.

dersøkelser gjort av Ståle Dingstad. Sult er en kanonisert tekst som derfor er kommet i en lang rekke utgaver. En nærmere undersøkelse viser at teksten er endret fra utgave til utgave. I 1888 ut-

kom et lite forarbeid i form av en trettisiders beretning i tidsskriftet «Ny Jord». Dette omtales gjerne som «Sultfragmentet». Det man anser for å være første utgave, dvs. boken som helhet, kom derimot ut i 1890. Man regner i alle fall med fem ulike utgaver av samme tekst. Ved å se nærmere på de ulike tekstene, oppdager man at det er til dels store endringer fra utgave til utgave. Gyldendal og Bokklubben sier at endringene er foretatt av Hamsun selv og av forlaget, men man kan ikke dokumentere hvordan eller hvorfor dette har skjedd. Det dreier seg om gjennomgripende bearbeiding som berører blant annet oppsett, syntaks, ortografi,strykninger, tillegg og erstatninger, samt bortfall av store tekstavsnitt. Dette gjelder særlig forholdet mellom fragmentet og førsteutgaven. Jeg velger å se fragmentet som en egen tekst. Det meste av fragmentet er bearbeidet og tilpasset bokens «Andet Stykke», men også ellers i boken. Dette har fått følge for innhold og interpretasjon. Også senere finner man endringer som får betydning for fortolkningen.

Ingen av disse endringene blir kommentert i de enkelte utgavene. Det blir heller ikke de store endringene i det så-

Opprørske tanker fjernet hos Hamsun

kalle blasfemiavsnittet i utgaven fra 1890. Lange avsnitt er tatt bort i senere utgaver. Dermed fjernes klart opprørske tanker. I utgaven fra 1890 heter det bl.a. «Jeg siger dig, jeg vil heller være Lakej i Helvede end Fri i dine Boliger; jeg siger dig, jeg er fuld af livsalig Foragt for din himmelske Uselighed, og jeg vælger mig Afgrunden til evigt Tilhold, hvor Djævelen, Judas og Farao er stødt ned.» Dette får våre dagers Hamsun-lesere ikke vite noe om, og dette er uakseptabelt. Et seriøst forlag bør oppgi hva slags utgave de utgir, hvilke endringer som er foretatt, etc! Det er viktig å gjøre leserne oppmerksomme på at det finnes forskjeller

i utgavene, og at disse ofte kan få konsekvenser selv om ikke alle forskjellene er like tydelige. En endret tekst er ikke lenger den samme teksten – ja, ikke lenger det samme verket! Fordi et så stort forlag som Gyldendal ikke har noen fastsatt praksis for nytgivelse av klassikere, er det grunn til å anta at dette også gjelder de øvrige forlagene. Det skal nevnes at dette ikke er undersøkt. Et stort forlag som Cappelen Forlag ser imidlertid ut til å stille på linje med Gyldendal Norsk Forlag. Jeg trekker denne konklusjonen på bakgrunn av Dagbladoppslaget.

Cappelen Forlags nytgivelse av Oscar Wildes «De profundis» er altså ikke det eneste norske eksemplet på at seriøse forlag foretar korrumperende tekstendringer uten selv å være klar over det. Lignende faderer har skjedd i ulike forlag med ulike verk, og dette bør få norske forlag til å reflektere over sin egen praksis ved utgivelse av klassikere.

Det er tankevekkende å høre Cappelen uttale at de trodde teksten de utgav var komplett og korrekt, samt at det hele bygger på en misforståelse. Da spør jeg meg om hvor stor kontrollen i forlagene egentlig er. Skjer slikt ofte, eller var dette kun en glipp fra forlagets side? Man bør kunne forvente at et forlag ved hver ny utgivelse kontrollerer at teksten de skal utgi er korrekt og komplett. Det er et opplagt behov for gjennomtenkning av slike spørsmål i de store forlagene våre. Sannsynligvis ligger noe av forklaringen i tidsmessige og økonomiske hensyn. Mye tyder likevel også på at forlagene er uinteressert i utgivelsesfilologi fordi de har lav bevissthet om denne disiplinen. Det vil derfor bli spennende å se om våre forlag endrer oppfatning etter hvert som kanskje utgivelsesfilologi nå blir mer kjent i vårt land.